

6.2. Збереження природних середовищ

6.2.1. Гідроекологічний моніторинг річки Ворскли і її басейну та загальні природоохоронні заходи (О.С.Данильченко)

Алгоритм дослідження річки та її басейну уявляється як цілісний дослідницький процес, який відбувається за злагодженою схемою та здійснюється у три етапи:

Перший етап – це всебічний моніторинг річки та її басейну, включає: 1) дослідження річки від витoku до гирла; 2) виявлення зарегульованих, спрямлених, каналізованих, меліорованих ділянок і ділянок без русла; 3) встановлення замулення, заростання та забруднення русла; 4) дослідження прибережної захисної смуги (ПЗС), її цілісності, розораності, забрудненості; 5) встановлення характеристик басейну – розораності поверхні, лісистості, еродованості, селітебності та ін.

Другий етап – виявлення актуальних проблем річки, обробка даних, проведення різноманітних оцінок: 1) оцінка індексу забруднення води (ІЗВ) та екологічна оцінка

річкової води; 2) оцінка екологічного стану річки та заплави; 3) оцінка антропогенного навантаження на басейн річки.

Третій етап – розробка та запровадження водоохоронних заходів з метою оптимізації екологічного стану річки та її басейну: 1) встановлення категорій водоохоронних заходів та їх черговість; 2) розробка конкретних рекомендацій з упровадженням водоохоронних заходів.

Моніторинг річки Ворскли та її басейну передбачає:

- 1) Дослідження р. Ворскли у межах Гетьманського національного природного парку. Встановлення: *стану русла* (замулення, заростання, заболочування, забруднення, створення штучних гребель); *фізичних та хімічних властивостей води* (прозорість, кольоровість, запах, мутність (відбір проб води), рН, мінералізація); *місць водозабору та водовідведення*; *стану прибережної захисної смуги* (ПЗС), її цілісності, розораності, забрудненості, зниженості місцями водопою тварин; *стану водоохоронних зон* (ВЗ) та заплави її цілісності, розораності, забрудненості.
- 2) Дослідження приток р. Ворскли. Встановлення: *стану русла* (замулення, заростання, заболочування, забруднення, виявлення зарегульованих, спрямлених, каналізованих, меліорованих ділянок і ділянок без русла); *виявлення зарегульованих ділянок* (наявність гідроспоруд та земляних гребель, штучних водойм, встановлення коефіцієнту зарегульованості) *фізичних та хімічних властивостей води* (прозорість, кольоровість, запах, мутність (відбір проб води), рН, мінералізація); *місць водозабору та водовідведення*; *стану прибережної захисної смуги* (ПЗС), її цілісності, розораності, забрудненості, зниженості місцями водопою тварин; *стану водоохоронних зон* (ВЗ) та заплави її цілісності, розораності, забрудненості.
- 3) Дослідження басейну річки, а саме: розораності поверхні, лісистості, заболоченості, еродованості, селітебності; встановлення рівня антропогенного навантаження.

Загальні природоохоронні заходи для річки Ворскли та її басейну.

1. Провести моніторинг русла річки Ворскла та виділити критичні точки, де спостерігається відсутність прибережної захисної смуги, активний площинний змив ґрунту чи несанкціоновані місця водопою великої рогатої худоби.
2. Керуючись басейновим принципом, переглянути раціональну організацію водозборів, що ґрунтується на оптимальному співвідношенні між площами *розораних, лучних, лісових та інших угідь* (у %): $<50:>30:>15-20:<5$ (окремо для кожного басейну малих річок – приток р. Ворскли). Тобто заліснення та залуження водозборів.
3. Повсюдне виділенні водоохоронних зон (ВЗ) та відновлення і насадження прибережних захисних смуг (ПЗС) (вивести їх в натуру) як природних біофільтрів (р. Ворскла та її притоки).

За статтею 87 Водного кодексу України головна мета створення *водоохоронної зони* – це запобігання забрудненню, замуленню річок, створення природного біофільтра, який покликаний очистити поверхневий стік із прилеглих господарсько освоєних територій, а завдання – збереження та відтворення біорізноманіття водного і навколоводного середовища та природних заплавних ландшафтів. До складу водоохоронних зон обов'язково входять заплава, перша надзаплавна тераса, бровки і круті береги, а також прилеглі балки та яри. Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами. За різними розрахунками мінімальна ширина водоохоронних зон має становити: для малої річки – 250 м, для середньої річки – не менше 500 м з обох боків. Коли у водоохоронній зоні є схили корінних берегів з крутизною понад 5°, ширина зони подвоюється. Правовий механізм визначення розмірів і меж водоохоронних зон, режиму ведення господарської діяльності в них встановлюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Порядок визначення розмірів та меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них».

Згідно зі статтею 88 Кодексу **прибережні захисні смуги** створюються з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, навколо озер, водосховищ. ПЗС встановлюються по обидва береги річок і навколо водойм уздовж урізу води у межений період шириною: для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 га – 25 м; для середніх річок, водосховищ на них і ставків площею понад 3 га – 50 м. Якщо крутизна схилів становить понад 3°, то мінімальна ширина ПЗС подвоюється. У межах населених пунктів прибережна захисна смуга визначається з урахуванням конкретних умов, що склалися. Режим ПЗС регламентується статтею 89 Кодексу, згідно з якою прибережні захисні смуги є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності.

4. Запровадження жорстких штрафних санкцій при порушенні цілісності ВЗ і ПЗС.
5. Регулювання водозабору та водовідведення з приділенням особливої уваги контролю якості стічних вод (р. Охтирка)
6. Перегляд зарегульованості стоку малих річок приток р. Ворскли та головної річки
Регулювання стоку (будівництво гребель, створення ставків і руслових водойм)
здійснюється **статтею 82 Кодексу**, де зазначено, що з метою збереження природного стану річок забороняється споруджувати в їх басейнах водосховища і ставки загальним обсягом більше обсягу стоку даної річки в розрахунковий маловодний рік, що спостерігається один раз на двадцять років.
7. заохочувати школярів активно брати участь у дослідженнях як малих річок, приток Ворскли так і самої Ворскли з перспективою написання науково-дослідної роботи (МАН), а також розвивати у дітей екологічне мислення.